

Андрій КУКУРУДЗА

Митрополит Діонісій (Валединський) та «забута» Бернська загальнохристиянська конференція 1926 р.

Розглянуто особливості візиту глави Православної церкви в Польщі митрополита Діонісія на загальнохристиянську конференцію в місті Берн 1926 р. Простежено безрезультатні спроби різних християнських конфесій дійти порозуміння та виробити хоч якоюсь спільну позицію.

Ключові слова: православ'я, полеміка, протестантизм, католицизм, екуменізм, церква.

Поява та розгортання екуменічного руху займає особливе місце в міжконфесійних відносинах ХХ ст. Сам він, викликаючи в одних захоплення та підтримку, а в інших різку критику, незважаючи нінащо, продовжує наповнювати міжконфесійне життя сьогодення. Екуменічний рух йшов тривалий час непростим шляхом ґенези та поступового оформлення його структур. З низки конференцій, які закладали фундамент міжконфесійної співпраці, далеко не всі отримали належне наукове висвітлення, що пробуджує науковий інтерес до призабутих сторінок церковної історії. Але іще більшої уваги заслуговують ті події розвитку світового християнства, які хоч певним чином пов'язані з історією релігії в Україні. Бернський конгрес практичного християнства належить саме до них, оскільки на відміну від більш відомих Стокгольмської конференції 1925 р. та конференції в Лозанні 1927 р. на сьогодні майже не відомий. Для українського релігієзнавства його значення зростає, позаяк серед його учасників перебував митрополит Варшавський Діонісій, тісно пов'язаний з розвитком українського православ'я міжвоєнного періоду. Саме тому висвітлення подій Бернського конгресу практичного християнства та участі в ньому митрополита Діонісія є актуальною темою, яка заслуговує на своє вивчення.

На сьогодні у вітчизняній історіографії належним чином не висвітлена проблема участі представників українського православ'я в міжконфесійних та екуменічних заходах загальноєвропейського чи світового рівня. Щодо такого вузького питання,

як конференція 1926 р. у швейцарській столиці, то воно взагалі залишається в затінку навіть серед висвітлення історії екуменічного руху. Як правило, дослідники зосереджуються на стосунках між православ'ям та екуменічним рухом в цілому. Доречно пригадати статтю відомого богослова М. Арсеньева¹. Натомість Бернська конференція отримала широке висвітлення в церковній пресі Православної церкви в Польщі, що і стало джерельною базою дослідження. У вітчизняній науці проблему міжконфесійних контактів православних, у тому числі в процесі зародження екуменізму, піднімалося на конференції у Львівській богословській академії *14–15 квітня 2000 р.*², в загальноцерковних дослідженнях І. Ісіченка³, О. Сагана⁴ та ін. Але не зважаючи на це, проблема, окреслена в пропонованій статті, не набула свого наукового висвітлення в сучасній історіографії. Саме тому метою нашої розвідки є висвітлення особливостей Бернської загальнохристиянської конференції 1926 р. та участі в ній делегації Православної церкви в Польщі, зокрема її глави митрополита Діонісія.

Поставлена мета передбачає розв'язання наступних дослідницьких завдань: характеристика перебування митрополита Діонісія на засіданнях Бернського конгресу практичного християнства, характеристика Бернського конгресу практичного християнства, визначення його ролі та місця в міжконфесійних відносинах 20-х рр. ХХ ст.

В міжвоєнний час екуменічний рух здійснював лише первинні кроки становлення. Період 1918–1939 рр. став для людства нетривалим часом перепочинку між двома найжахливішими катастрофами для світу в ХХ ст., якими стали Перша та Друга світові війни. Враження, втрати та горе були для суспільства настільки свіжими, процес промовисто окреслений в творі О.Шпенглера «Занепад Європи» настільки гострими, що людство інтуїтивно намагалося забезпечити себе від повторення військових катаклізмів. У політичній площині наслідком таких шукань стало явище, відоме в історії як «пактоманія». У духовній сфері різні християнські церкви світу не залишалися осторонь наріжної проблематики часу (питання миру та війни між народами), а відповідали незнайомою для ХІХ ст. активністю міжконфесійних стосунків. Окрім протестантських течій та католиків, навіть православні представники не залишилися осторонь. Від Вселенського православ'я іще з часів місцеблюстителя Вселенського патріаршого престолу

митрополита Дорофія було подано позитивного імпульсу для налагодження хоча б якоїсь співпраці між всіма християнськими конфесіями. Ці імпульси та ідеї були підтримані також іншими православними ієрархами. Формою виразу цього церковного поживлення стали загальнохристиянські конференції та миротворчі ініціативи (протестантсько-православні конференції 1920 року в Женеві, Всеправославний конгрес у Константинополі 1923 р., Стокгольмська, Лозаннська та інші конференції). І не зважаючи на те, що в засіданнях згаданих конференцій панував романтизм та мрійливі роздуми про долю людства і християнства, характер їх проведення є цікавим для вивчення міжконфесійних процесів в Європі 1918–1939 рр. Бернська загальнохристиянська конференція 1926 р. стала продовженням перших екуменічних заходів та помітною подією для світового християнства. Прикметно, що за складних суспільно-політичних умов саме Вселенське православ'я першим здійснило кроки назустріч іншим християнським конфесіям. В енцикліці Константинопольського патріарха Йоакима III у 1902 р., у 1904 році у посланні до Православних Автокефальних Церков та іще раз в циркулярному «Посланні Константинопольського патріарха» в 1920 р. залунали перші гасла лідера православного світу із закликом до християн шукати християнської єдності⁵.

Ідеологічними орієнтирами для цих кроків стала творчість визначних православних богословів Соловйова, Хомякова, Бердяєва, Франка, Карсавіна, Ільїна, Кульмана. Вперше міжконфесійна співпраця появилися на міжнародній арені у 1925 р. у Стокгольмі, коли на відкриття руху «Діло і життя» були запрошені Олександрійський патріарх Фотій, митрополити Нубійський Миколай, Фіатинський Герман, делегати з православних Румунії, Болгарії та Югославії⁶. Але це був лише початок тривалого діалогу між християнськими церквами за участю чи не консервативнішої з них – православної.

Важливо підкреслити, що участь в цьому процесі довелося взяти також відомому ієрарху, пов'язаному із розвитком українського православ'я, главі Православної церкви в Польщі митрополиту Діонісію (Валединському). На жаль, згадана конференція перебуває в повному затінку міжвоєнного релігійного життя, хоча представницький склад її учасників, тривалість та робоча атмосфера переконують в протилежному.

Біограф митрополита Діонісія, небезпідставно змальовуючи його архієрейський шлях, занотовував, що: «Преосвященніший швидко зорієнтувався в новому положенні, своїм ясним розумом відразу побачив, що старі форми і уклад життя пропали навіки і що треба, в нових умовах життя, збігти з старого, що було доброго, і розпочав свою діяльність в цьому керунку»⁷. Від самого початку 20-х рр. XX ст. владиці довелося в надзвичайно складних умовах відроджувати православ'я на повоєнній Волині за умов гострої міжконфесійної боротьби із сектантами та католицизмом. І хоча за цих умов владика проявив притаманну православній ієрархії безкомпромісність в догматичних питаннях, але існування в католицькій державі, особливо після призначення єпископа Діонісія главою всієї Православної церкви в Польщі в 1923 р., іще більше додало йому дипломатичного хисту та конфесійної гнучкості. Загалом для українських церковних діячів зацікавленість до зародження екуменічного руху не була випадковою. Приділяли увагу цьому питанню митрополит Андрій Шептицький, лідер УАПЦ митрополит Василь Липківський. УАПЦ взагалі проявляла надмірну активність в міжконфесійній сфері, пропонуючи православній спільноті скликання Вселенського собору в Києві⁸ та в 1924 р. видавши Меморандум щодо єднання церков та Вселенської Христової церкви⁹. Для православних владик 20-х рр. XX ст. легкість міжконфесійного спілкування не була чимось незвичайним, адже приклади подібної поведінки залишили визначні східнохристиянські ієрархи Вселенські патріархи Йоаким III та Мелетій IV, митрополити Константинопольської патріархії Дорофій та Герман, інші діячі.

Найбільш відомим екуменічним заходом для 20-х рр. XX ст. та своєрідним проривом в налагодженні діалогу між різними християнськими конфесіями стала Стокгольмська конференція практичного християнства 1925 р. В шведській столиці представниками різних християнських церков було закладено основу для подальшого проведення зустрічей духовенства і лідерів конфесій між собою. Водночас зі становленням Ліги націй було дано поштовх руху практичного християнства («Life and Work»), який відстоював повноту християнської відповідальності перед назрілими соціальними проблемами. Конференцією була організована складна система комітетів для закріплення досягнень зібрання, напрацювання подальших напрямків роботи і координації проведення нових зборів. Постійні органи Конференції, вибрані для продовження її

праці, складалися з Тимчасового Виконавчого Комітету та так званого Комітету Продовження. Якщо перший вужчий орган складався лише з 17 осіб, з яких лише 3 було православними, то Комітет Продовження мав широке представництво. Число його учасників становило 80 осіб, з яких 10 були представниками православних делегацій. Фактичним главою православних діячів в Стокгольмі став митрополит Фіатирський Герман, Екзарх Вселенського престолу в Західній Європі. Він був одним з чотирьох представників Виконавчого комітету та Комітету Продовження¹⁰.

Загалом православні церкви уважно ставилися до стокгольмських заходів. На Конференції були представлені всі православні автокефальні церкви, за винятком Російської. Православна церква в Польщі, хоч і молода, але помітна в загальноєвропейському християнському житті, також не цуралася спільних акцій християн Європи. Важливо підкреслити, що для Варшави такі заходи мали особливу вагу. Польський уряд, усвідомлюючи власні дискримінаційні заходи щодо своїх православних громадян, закриття храмів, законодавчі обмеження та тиск на церкву, намагався зовнішньою показовістю як ширмою приховати конфесійні утиски в середині держави. Варто пригадати запрошення до Варшави високоповажних гостей з Вселенського православ'я під час проголошення автокефалії Православної церкви в Польщі в 1925 р.¹¹. Саме тому митрополит Діонисій та інші представники духовенства Польщі, особливо після проголошення автокефалії, були частими гостями за межами власної країни. Саме тому делегація Православної церкви в Польщі взяла участь у роботі Стокгольмської конференції 1925 р. Вибрані відповідно до її засідань комісії, які займалися опрацюванням окремих питань, мали прозвітувати про результати своєї праці через рік на наступній сесії Комітету Продовження.

Така сесія була запланована на серпень 1926 р. у швейцарському Берні. Цього разу делегацію православних Польщі очолював особисто митрополит Діонисій у супроводі секретаря Св. Синоду Ю. Рощицького. 22 серпня 1926 р. делегати виїхали до Берну.

Нова сесія важливої міжконфесійної зустрічі зібрала представництво до 100 християнських делегатів. Головою Конференції з огляду на її стокгольмський старт 1925 р. став архієпископ Упсальський Седерблом. З боку православних в Берні перебували представники Болгарії – митрополит Софійський Стефан та

професор Цанков, Румунії – митрополит Трансильванський Миколай, Сербії – єпископ Новосадський Іриней, Греції – професор Алівізатос та Вселенської патріархії – як і раніше митрополит Герман¹². Вітання для учасників бернського зібрання християн надійшли від Вселенського патріарха Василя III, Єрусалимського та Антіохійського патріархів¹³. Проведення конференції зайняло декілька днів. 22 серпня вона урочисто розпочалася з богослужіння в бернському протестантському кафедральному храмі, 23–25 відбувалися інтенсивні засідання Виконавчого комітету, а 26–30 серпня – Пленуму Комітету продовження. В перервах між засіданнями в Берні в лютеранських, кальвіністських, старокатолицьких та англіканських храмах здійснювалися урочисті богослужіння. Під час них учасники конференції могли вільно виголошувати проповіді.

Засідання самої конференції, а також всіх комісій відбувалися в залі швейцарського парламенту, яке було люб'язно надане учасникам заходу. Від уряду та місцевої влади християнська конференція отримала підтримку у всьому¹⁴.

Завдяки організаторам майже всі учасники конференції були розмішені в пансіонаті «Діаконис». П'ятигодинні засідання відбувалися за таким графіком: звіт секретаріату про питання пропаганди і відносин з іншими організаціями, розгляд відносин Комітету Продовження з іншими організаціями, церквами, контактів з Центральноєвропейським бюро з допомоги церквам у вигнанні із штаб-квартирою в Цюріху та ін.¹⁵.

Перебіг консультацій та засідань засвідчував діловитість учасників, які проводили зустрічі двічі на день. Кожне засідання починалося і закінчувалося спільним співом молитви за особливим молитовником, виданим декількома мовами. Для забезпечення робочого характеру конференції на її засідання не допускалися ані сторонні глядачі, ані журналісти. Мовою конференції переважно була англійська, але одночасно здійснювався переклад на німецьку та французьку.

Владиці Діонісію вдалося прибути до швейцарської столиці тільки 24 серпня о 18 годині, проїхавши Відень та Цюріх. Наступного дня делегація Православної церкви в Польщі проводила зустрічі та знайомства з учасниками конференції. «Справу, задля якої ми зібралися, – заявив митрополит Варшавський до учасників конференції, – весь християнський світ вітає з радістю, оскільки сам факт нашого зібрання представників різних церков, які шанують

Єдиного Бога і Христа, свідчить про те, що наші дії втілюють до життя слова Великого Вчителя: «Йоан XIII, 35»¹⁶. Цим самим ієрарх зі сходу Європи підкреслював свою повагу та високу оцінку організованій християнській конференції. Митрополит Діонісій був представлений всім делегатам зібрання¹⁷. Як і владика Новосадський Іриней, митрополит православних Польщі опинився в епіцентрі уваги, оскільки обидва ієрархи не брали участі в Стокгольмській конференції. Глава Православної церкви в Польщі звернувся до присутніх з промовою, яка перекладалася на французьку мову секретарем Синоду Ю. Роцицьким. Владика наголошував у виступі: «Нас збрала саме тут і перш за все християнська любов і любов Ісуса Христа і Його слуг до кожної людської душі і всього людства, яке складається з цих особистостей, що страждають та пригнічуються життям. Особливо у наш час, в роки, які йдуть за Великою війною, особливо посилились моральні і матеріальні страждання суспільства і окремих людей, що для багатьох склалася ситуація, яка здається нестерпною, так що вони впали у відчай і сумніви та шукали шляхи спасіння в заперечення всього, що є великим і святим для всього християнського світу»¹⁸. Таким чином, владика ще раз висловив ті побоювання, які опанували християнський світ після спустошливої війни, і церкви намагалися виконати перед суспільством свою місію спасіння. Досягнути цього, на думку Діонісія, в скрутних умовах можливо лише за рахунок християнської любові, озброєної єдністю слуг Христових, готових до праці. Митрополит наголошував, що відчуває непідробну радість від своєї присутності на конференції задля християнської справи, потреба в якій дедалі більше наповнює світ, та передає щире вітання для всіх учасників від Православної церкви в Польщі, яку він представляє і яка вперше долучилася до таких світових заходів. Наостанок владика наголосив, що Польська автокефальна православна церква готова підтримати всі позитивні ініціативи для розв'язання нагальних проблем часу разом з іншими Христовими церквами.

Православні церкви взагалі не залишалися осторонь уваги учасників зібрання в Берні. Зокрема, чільне місце серед підготовленої Конференцією книжкової продукції належало німецькому дослідженню про недавно спочилого Олександрійського патріарха Фотія, представлене професором Дейсманом. Видання викликало схвалення учасників конференції, а особливо православних делегатів. Митрополит Герман від імені всіх православних учасників

подякував організаторам за цю книжку¹⁹. Все ж православні делегати, відповідно до власної оцінки інших конфесій, займали дещо відособлену позицію на всіх заходах в Берні, помітно виділяючись на фоні решти учасників.

Більшість делегатів конференції розраховували в Берні примножити досягнення зібрання в Стокгольмі²⁰. Під час першого засідання було озвучено фінансові плани організаторів щодо видання праць Конференції та створення архіву її рішень. Учасники також підтримали необхідність співпраці зі Всесвітнім союзом дружби народів. При обговоренні питання відносин з Центральноєвропейським бюро в Цюріху було схвалене рішення надати допомогу в першу чергу постраждалим православним церквам зі сходу. На конференції була визначена співпраця церков та заходи Об'єднаної комісії всесвітнього союзу і конференції в справі розповсюдження серед молоді ідей миру та миротворчого виховання. З цією метою учасники розраховували розпочати активну видавничу справу. Конференція наголошувала, що співпраця між різними християнськими організаціями є запорукою добробуту та миру між народами. Для цього підкреслювалася необхідність спільної праці з метою усунення будь-яких національних і релігійних конфліктів між народами²¹. Озвучений бюджет Комітету Продовження складав 600 фунтів ст. на рік, що аж ніяк не було кругленькою сумою на той час. Ці гроші розходилися на видання, канцелярські витрати і пересування членів Комітету. Саме тому питання фінансування Наукового інституту і наукових видань стало дуже складним. Важливо, що при формуванні бюджетної суми 2/3 її забезпечували американці, 1/3 європейці, а православні делегації узагалі були звільнені від будь-яких внесків.

Розвиваючи наміри, проголошені на Стокгольмській конференції, делегати в Берні вбачали одним із своїх пріоритетних завдань залагодження конфліктів соціального характеру, які виникали в повоєнній Європі, як у внутрішньодержавному, так і міждержавному масштабі. Тому напрям співпраці зі Всесвітнім союзом дружби народів розглядався як пріоритетний. За умов налагодження паралельної співпраці на Союз планувалося залишити розв'язання політичних питань, тоді як Стокгольмська конференція залишала собі духовний бік справи²². Практичним досягненням спільної зустрічі представників різних, часто ворожих християнських конфесій, стало їх богословське спілкування та полеміки.

В Берні у перервах між засіданнями проводилося зібрання професорів і викладачів різних богословських вищих навчальних закладів, в якому обрали участь всі делеговані до Берну представники вищої церковної освіти та науки. В обговоренні було вирішено поглиблювати богословські діалоги шляхом ознайомлення та співпраці у вивченні Святого Письма. Високопреосвященіший митрополит Діонисій як куратор і професор православного богословського відділу Варшавського університету теж взяв участь у цих зустрічах і увійшов до складу «професорської групи», представляючи православ'я в Польщі. Владику було запрошено також в Женеву, до богословського факультету місцевого університету для прослуховування лекцій про різні християнські міжнародні об'єднання. Декан цього богословського факультету був також членом Бернської конференції, він особисто запросив митрополита Діонісія до Женеви. Глава православних Польщі не міг відмовитися і 31 серпня виїхав з Берна та впродовж чотирьох днів відвідував лекції та зібрання в Женеві²³. Підготовлений курс включав 6 лекцій, які охоплювали розвиток найвпливовіших організацій початку ХХ ст.²⁴. Матеріали, підготовлені професорами та богословами Е. Шуазі, Г. Жоанно, М. А. Крафт-Бонаром та М. Еріотом, вирізнялися інформативністю та конструктивним підходом. Зокрема, учасники засідань ознайомилися із діяльністю Всесвітнього християнського союзу молоді²⁵, Всесвітнього союзу дружби народів²⁶, Міжнародної асоціації Близького Сходу²⁷, організації квакерів Товариство друзів²⁸, Міжнародної федерації студентських союзів²⁹. Глава конференції в Берні архієпископ Седерблом прочитав лекцію про значення Стокгольмської конференції практичного християнства в 1925 р.³⁰. Читання лекцій в Женеві було поєднане з практичним знайомством з діяльністю організацій шляхом відвідання їх установ та приміщень центральних комітетів із живим спілкуванням учасників³¹.

Не зважаючи на те, що делегати і діячі Конференції твердо стояли на позиції невтручання церков і духовних осіб до політичних питань і процесів міжвоєнного часу, але одне питання все-таки набуло розголосу. Так, німецькі делегати на чолі з Кеплером зажадали озвучення учасниками Конференції свого ставлення до покладання Паризькою мирною конференцією 1919 р., яка підбила підсумки Першої світової війни, провини за розв'язання останньої на

Німеччину і німців. Німецькі церкви, як і суспільство, обурювалися і відкидали ці звинувачення і саме тому хотіли почути ставлення до цієї проблеми інших християн в Берні. Для розв'язання гострої ситуації Комітетом Продовження була створена спеціальна комісія переважно з німецьких і французьких делегатів. Головою комісії професором Дарві був виголошений звіт, який дипломатично засуджував війну взагалі, як справу, неугодну Богові. Професор заявляв, що питання винуватості і невинуватості в розв'язанні війни і відповідальності за це повинно б розглядатися виключно з позиції пошуку істини, без жодного упередження, а наслідком роздумів про складну проблему має стати всепрощення, «яке єдине тільки може залічити рани, завдані тілу Христовому в цій війні християнськими народами»³². Цей звіт більшість сприйняла і схвалила, Конференція затвердила його, хоч це і стало прикладом того, як будь-яке конкретне питання чи то духовної, чи то політичної ваги зводило комітети і делегатів на манівці дипломатії і демагогії без реального результату.

Майбутню зустріч, яка мала продовжити міжконфесійне спілкування християн світу, Комітет Продовження запланував на липень 1927 р., а місцем проведення конференції мав стати англійський Вінчестер. Підбиваючи підсумки подій в Берні 1926 р., можна відзначити малопродуктивність Конференції, яка не змогла прокласти жодного містка між традиційним міжконфесійним упередженням, подати практичний механізм порозуміння між церквами. Прикметно, що навіть самі учасники зборів у Берні вустами Голови архієпископа Седерблома констатували, що всі плоди Конференції ще попереду, а світові християнські делегати просто повправлялися в дипломатії та красномовстві. Організатори могли задовольнитися лише тим, що стільки християнських діячів усіх конфесій бодай спілкувалися між собою в рамках одного зібрання та обговорювали «під одним дахом» програми подальших зустрічей. Для прикладу, в одному храмі проповіді доводилося проголошувати по черзі кальвіністам і англіканам, делегатам французьких католиків професору В. Моно і голові Федеральної ради Американських протестантських церков пастору Бромну, католикам та старокатоликам та представникам інших конфесій. Але навіть попри критичні зауваження щодо корисності конференції присутність православної делегації на міжнародній християнській зустрічі в період зародження екуменізму це вже подія. Фактично від

православного світу на конференції була відсутня лише розвалена більшовиками РПЦ³³.

На жаль, невідомо, чи порушувались митрополитом Діонісієм в Берні питання про утиски православ'я в Польщі. З огляду на ситуацію, в якій перебував сам владика у Варшаві, він навряд чи на це наважився, хоч на зібранні такого рівня ця інформація могла б мати великий розголос. Але як би там не було, поїздка до Берна не залишилася дипломатичною формальністю для Православної церкви в Польщі. Її перебіг був висвітлений в офіційній газеті митрополії «Воскреслому чтении» в трьох номерах за 1926 р. Окрім цього, були опубліковані виступ владика Діонісія перед учасниками конференції та матеріали лекцій, прослуханих митрополитом в Женеві. Таким чином, Православна церква Польщі та її лідер намагалися використати проведену конференцію для підкреслення власного статусу та місця серед християнської спільноти світу. Делегація з Польщі була явно задоволена участю в швейцарській зустрічі християн, про що свідчить вітальне слово митрополита Діонісія та його оцінка проведення Бернської конференції. Митрополиту були близькі проблеми повоєнної Європи, на що він і звернув увагу у виступі, адже йому самому довелося взяти участь в організаційній відбудові православної єпархії на Волині і він достеменно знав всі психологічні та господарські проблеми. Запрошення варшавського владика на низку богословських зустрічей та лекцій також підкреслювало його богословські здібності. Загалом поїздка до Берна посприяла утвердженню молодій автокефальній інституції, яка представила себе перед світовою християнською громадою та отримала змогу запозичити безцінний досвід міжконфесійних контактів найвищого рівня.

¹ Арсеньев Н. Лозанская конференция / Н.Арсеньев. – Режим доступу до стат.: http://www.ednistcerkvy.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=37:2010-08-26-09-43-48&catid=17:2010-08-26-09-19-56&Itemid=3.htm.

² Матеріали III наукової студентської конференції: Екуменізм в історії церкви: здобутки, втрати, перспективи. Львів, 14-15 квітня 2000 р. Львівська Богословська Академія. – Режим доступу до збірн.: <http://ucu.org.ua/irs/.htm>.

³ Ісіченко І. Загальна церковна історія: Курс лекцій для вищих духовних шкіл / І.Ісіченко. “ Харків: Акта, 2001. “ 608 с.

⁴ Саган О. Вселенське православ'я: суть, історія, сучасний стан / О.Саган. “ К.: Світ знань, 2004. “ 912 с.

⁵ Карев А., Сомов К. История христианства / А.Карев, К.Сомов. – Режим

доступу: [http:// www.gumer.info/ bogoslov _Buks/ History_ Church/ Karev_histHrist /_20.php](http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/History_Church/Karev_histHrist/_20.php).

- ⁶ Глубоковский Н. На Никейскихъ торжествахъ въ Англіи и на Всемирной христіанской конференціи въ Стокгольме летомъ 1925 года / Н.Глубоковский // Воскресное чтеніе. “ 1926. “ № 36. – С. 563.
- ⁷ Архіпастирське служіння Його Блаженства митрополита Діонісія (1913–1923–1933) // За соборність. – 1933. – № 6. – С. 6.
- ⁸ Власовський І. Нарис історії Української православної церкви: У 4 т., 5 кн. / І.Власовський. “ Київ, 1998. – Т.4. “ Ч.1. “ С. 135.
- ⁹ Там само. – С. 267.
- ¹⁰ Бернская Всехристіанская Конференція 1926 года и участіе въ ней высокопреосвященнаго митрополита Діонісія // Воскресное чтеніе. “ 1926. “ № 43. – С. 670.
- ¹¹ Глубоковский Н. На Никейскихъ торжествахъ въ Англіи и на Всемирной христіанской конференціи въ Стокгольме летомъ 1925 года / Н. Глубоковский // Воскресное чтеніе. “ 1926. “ № 36. – С. 563.
- ¹² Бернская Всехристіанская Конференція... “ 1926. “ № 44. – С. 686.
- ¹³ Бернская Всехристіанская Конференція... “ 1926. “ № 43. – С. 670.
- ¹⁴ Там само. – С. 670.
- ¹⁵ Там само. –С. 671.
- ¹⁶ Речь Высокопреосвященнаго Митрополита Діонісія при откритіи Конференціи Практическаго Христіанства въ Бернс• 26 августа 1926 года // Воскресное чтеніе. “ 1926. “ №37. – С. 580.
- ¹⁷ Бернская Всехристіанская Конференція 1926 года и участіе въ ней высокопреосвященнаго митрополита Діонісія // Воскресное чтеніе. “ 1926. “ № 44. – С. 686.
- ¹⁸ Речь Высокопреосвященнаго Митрополита Діонісія при откритіи Конференціи Практическаго Христіанства въ Бернс• 26 августа 1926 года // Воскресное чтеніе. “ 1926. “ № 37. – С. 580.
- ¹⁹ Бернская Всехристіанская Конференція... “ 1926. “ № 44. – С. 688.
- ²⁰ Там само. – С. 687.
- ²¹ Там само. – С. 687.
- ²² Бернская Всехристіанская Конференція... “ 1926. “ № 45. – С. 702.
- ²³ Там само. – С. 702.
- ²⁴ Международныя христіанскія організації... “ 1926. “ № 48. – С. 750.
- ²⁵ Там само. – С. 750–751.
- ²⁶ Международныя христіанскія організації... “ 1926. “ № 49. – С. 765–766.
- ²⁷ Международныя христіанскія організації... “ 1926. “ № 50. – С. 781–782.
- ²⁸ Там само. – С. 782.
- ²⁹ Там само. – С. 783.
- ³⁰ Там само. – С. 782.
- ³¹ Там само. – С. 781.
- ³² Бернская Всехристіанская Конференція... “ 1926. “ № 45. – С. 702.
- ³³ Там само.

SUMMARY

Andriy Kukurudza

Metropolitan Dionysius (Valedynskyi) and “forgotten” Berne Conference of the commonly recognized Christian in 1926

In the article the features of visit of head of the Orthodox church are considered in Poland of metropolitan Dionisiya on the conference of the world christians in town Bern in 1926 The ineffectual attempts of different christian confessions to come to understanding and making though of some general position are traced.

Keywords: orthodoxy, polemic, clergy, catholicism, protestantism, ekumenizm, church.

Оксана Пасіцька**Товариство українських греко-католицьких
робітниць «Будучність» під покровом
Пречистої Діви Марії
(1929–1939)**

Проаналізовано історію створення та діяльності товариства українських греко-католицьких робітниць «Будучність» під покровом Пречистої Діви Марії у м. Львові, зокрема охарактеризовано основні завдання та напрями діяльності організації, прослідковано її роль у суспільно-політичному житті Галичини.

Ключові слова: «Будучність», греко-католицькі робітниці, Львів.

Починаючи з кінця XIX ст. у Львові спостерігалася чітка тенденція до організаційної єдності українського робітництва. Значні заслуги в об'єднанні львівських робітників-українців належали не лише відомим тогочасним галицьким громадським, політичним, діячам – В. Нагірному, К. Левицькому, Ю. Романчуку, менш відомим діячам націоналістичного підпілля: П. Музиці, Ю. Петречку, С. Ніклевичу, а й церковним персоналіям, зокрема о. Є. Гузару, митрополиту А. Шептицькому. Ці постаті ставили перед собою важливе завдання – показати українську організаційну єдність у найбільш важливих сферах життя. Саме вони вважали українське робітництво однією із запорук стабільності, джерелом економічного, соціального, духовного та політичного поступу державної спільноти та усвідомлювали, що однією з причин поразки українських визвольних змагань була недостатня організованість українського урбанізо-